

verheffen van de Overheid, om zegen over land en volk in te roepen. Een Biddag gelijk in Amerika regel werd, kent Nederland niet meer, en wij moeten ons bepalen tot het inlassen van een vrome frase in de Troonrede. Doch hierbij bleef het niet. Zonder overdrijving toch mag hieraan toegevoegd, dat het besluit van de Overheid in Amerika, om zich van alle keuze in het Kerkelijk geding te onthouden, alle Staats-hulp uit het Kerkelijk leven terug te trekken, en aan alle Kerken, Secten of gezindheid, ja, tot zelfs aan de meest beliste loochenaars van God, vrijheid van beweging te geven, de Kerken niet verarmd maar verrijkt, niet ontzield maar tot hooger leven heeft opgevoerd, en confessioneel niet ontzield, maar vaster ineengezet heeft. In Europa boette de Christelijke Kerk steeds meer haar invloed op de onderscheidene klassen der bevolking in, in Amerika daarentegen wordt aan het Calvinisme de eere gegund, het wonderbaar weer opbloeien van de Christelijke Kerk te bevorderen.

Dr. A. K.

„En de liefde niet had.”

En al ware het, dat ik al mijne goederen tot onderhoud der armen uitleedde; en al ware het, dat ik mijn lichaam overgaf, opdat ik verbrand soude worden, en had de liefde niet, zoude het mij geen nuttigheid geven. I Cor. XIII:3.

Het Hefdelied in I Cor. XIII blijft de keur-zang der Christenheid. Men kan het niet als een stichtelijk proza lezen. Ook al is 't niet op rijm of in versmaat tot ons gekomen, toch neemt 't onder het lezen of zingen u zoo tot in 't diepst uwer ziel mee, dat de poësie in dit lied u innerlijk verwarnt en u vanzelf den zang ontlokt. Geloof, hoop en liefde zijn de drie heerlijkheden die u geheel innemen, en als ge uit het geloof aan de genade als overvloedig in de hoop de eeuwigen levens, en ten slotte ook uw geloof en hoop u tot de aanbidding der liefde verheft, is 't één ja en amen dat u als van zelf voor de betuiging van den Apostel uit de ziel glijdt, t.w. dat ook uw geloof en hoop heerlijk zijn, maar dat toch ten slotte de Liefde nog al oors 't meerdere blijft. De Apostel zegt 't zoo kort en zoo kernachtig: „Maar de meeste van die is de liefde!”

Uit heel dit practischapittel van Paulus' zend-brief sprekt u dan ook een zin en opvatting van de Liefde toe, die al wat gemeenlijk als liefdeutend begreep wordt, zoo verre te boven gaat. De aart of sprekende ons niet meer zoo toe, omdat ons niet meer het talenwonder den der-viel, noch de profetie gegund werd. Eerst nu het derde vers raakt de Apostel ons eigen persoonlijk zieleleven aan. „Al ware het dat ik alle nijne goederen tot onderhoud der armen uitleedde, en ik had de liefde niet, zoude het mij geen nuttigheid brengen!” In die arm-zorg kan ook liefde spreken, maar die liefde kan gemind zijn, en alsoo nog in 't minst niet „Liefde” zijn, die hier verheerlijkt wordt. De liefde die zich in de zorg voor de nooddriftigen uit, heeft zich steeds breder uitgebreid, en zelfs als de gedachte aan ons sterven ons begun-t na den, zijn er telkens weer op den voor-grond tredende personen u, die er lust in hebben om aan wie in nood mocht zijn, zijn gaven te doen toekomen. Soms zou men zelfs in den waan verkeeren, dat de mededelzaamheid, dat de zorg om in ander nood te voorzien, dat de beschikking over ons goed, die in zake andere verzorging het ideaal niet slechts nabij kwam, maar bereikte, als de rechte, rijke uitdrukking der toewijdinge liefde mocht gekenmerkt aan.

Maar toch dringt de Apostel ook dat beschik-ken over zijn goed ten bate van de armen terug: Natuurlijk, die beschikking kan zoo goed bedoeld en zoo heilig gemeend zijn, dat de waarachtige, re-heusche, die uit God gewelde liefde er in tot uiting komt, maar lang niet altoos draagt ze dat heilig karakter. Dat beschikken over zijn goed ten bate der armen kan toch uit zoo ge-mein-gelofte opkomen, en zelfs kan het aan de waarachtige liefde geheel vreemd zijn.

Ge merkt dit zelf in uw omgeving, ge merkt 't zelf aan uw eigen hart wel. In dat uitreiken van uw gift ten bate van de armen kan zelfs zondig egoïsme schuilen, als het uitgaat op ver-toon, en zoo 't enkel is, omdat ge het in uw positie niet laten kunt. Zoo als ingeworpen is dat geven van giften vaak in ons staan naar persoonlijke eere, dat we, als we een in-tekenlijst ons wordt voorgeleed, o, zoo gaarne ons onthouden, maar 't niet durven doen, om onzen goet-naam niet te schande te maken en onzen invloed niet in te toeten. Men geeft dan niet, omdat 't geven ons een genot is, maar omdat men dacht het fatsoenshalve niet te kunnen laten. Vooral het ge-en op groote vertoonlijste lijsten onthelgt daarbij zoo vaak de gift die we u-reken. Dan is het geven geen genot, geen zalige uiting van den innerlijken drang van ons hart, maar iets waarin we ons schikken en voegen, omdat we het niet laten kunnen. Ook allerlei andere motieven kunnen hierbij op ons inwer-ken. Bij het sterven worden zoo vaak in tes-tamentairen vorm giften aangegeven, om mocht 't zijn in de testamentaire liefdegiften een ver-goeding te zoeken voor wat ons leven in zon-den verliep, alsof dan ooit zulk een gift van den doode een liefdezaave voor de zake Gods zou mogen heeten. Reeds in de Phariszen werd 't zoo bitter door Jesus gewaakt, dat ze telkens in vrome vormen de een den ander poogden te overtreffen, en dat toch het eerste spoor van de uit God gewelde liefde in hun schijnbaar li-fde-betoon gemist werd. En al mag nu dankbaar erkend, dat de bezielende zucht om door giften nood te verhelpen, in de eeuwen die achter ons liggen, gaandeweg toenam, en thans een hoogte heeft bereikt, die in de dagen van Jesus verschijning nog schier onbekend was, de zuivere drang der uit God in ons gewelde liefde blijft toch zoo telkens ontbreken. Men geeft dan om zijn positie, men geeft om zijn naam, men geeft omdat de drang van de dood niet te hoog liep, maar de heilige Liefde die de Apostel in I Cor. XIII bezingt en verheerlijkt, wordt nog telkens weer zoo jammerlijk gemist.

Het spreekt wel van zelf, dat de liefde voor God de liefde voor den naaste moet inleiden. Het heilige bevel: „Gij zult den Heere uw God liefhebben met heel uw hart, heel uw verstand en al uw kracht”, is en blijft het eerste en groote gebod, maar 't zij zult uw naaste liefhebben”, ligt hier van zelf in be-

sloten en staat er gelijk mede. Noch van de liefde voor God, noch van de liefde voor den naaste mag daarom gezegd, dat ze in ons moet opkomen en heerschen, met het eenig doel om ons te zaligen. Wie 't zoo opvat, laat toch het egoïsme, de zelfzucht, weer naar voren dringen. Gij zelf, uw eigen persoon blijft dan de hoofd-zake, en het is om u zelf te bemoeiden en te zaligen, dat ge dan uw God mint, en na uw God uw naaste. En juist dit is de ontwijding der liefde. Wie zijn God mint en dient, en voor zijn naaste zijn hart ontsluit, om, komt 't sterven 'us, niet verloren te gaan, maar gered te wor-den, blijft nog altoos zich zelf op den voor-grond stellen en vervalscht daardoor wat in zijn liefde de drijfveer moet zijn. Niet in u, noch in uw zaligheid ligt het doel en de beweegrede waarom u God loft en trekt naar Boven. Nooit en nimmer mag er in u ook maar even een schijngeachte opkomen, alsof God er zijn zou om u te welwillen, om u te redden en u eens de eeuwige zaligheid deelachtig te maken. Nooit en nimmer mag het worden, alsof God er ware om u en alsof de Almachtige zijn ge-nade zou laten schitteren, om u de eere te la-ten toekomen. Het gebod dat ge uw naaste zoudt liefhebben, mag nooit 't eerste worden. Er staat niet, en er kon niet staan: „Hebt uw naasten lief als u zelf”, om er dan op te laten volgen: „En het tweede gebod hieraan gelijk is dat ge uw God zult liefhebben met geheel uw hart.” Alles wordt omgekeerd en in zijn tegendeel ver-zondigd, zodra ge de liefde van den naaste voor-voorschijft, en als nu de liefde voor uw God, als aan de eerste gelijk, hierop laat volgen. Het mag en kan nooit zijn: „Heb God lief om uw naaste”, maar 't moet altoos blijven: Heb u naaste lief om Gods wil. Noch van u zelf, noch van uw naaste mag ooit de hoofd-drang ten eeuwigen leven uitgaan. Van meet af, en alsoo ook tot den einde toe, moet altoos de verkeertheit aan uw God het hoofdoel lief-blijven, en het is om Godswil, dat ge uw naas-te zult liefhebben als u zelf. Nooit kan of mag het doel der liefde in u zelf of in uw naaste liggen. Het doel van uw liefdedrang moet steeds en onveranderlijk in God verborgen zijn, en het is om Godswil, dat ge den naaste zult lief heb-ben als u zelf.

De hoogste, de heiligste, de eenig volmaakte liefde moet schitteren in u als creatuur inner-lijk verkleed zijn aan uw God en nu door uw God, en om Godswil, bewogen worden, om niet u zelf te zoeken, maar eerst uw God en dan om Godswil uw naaste. Zoo all en klinkt de heilige toon der zalige liefde, en het is die door God aan u ontlokte en uit God in u gewelde liefde, die de hoogste en zaligste zielen eenging in u kan doen opleven. Ook het zaligmakend geloof is een verrukke-lijke gave van uw God in u innerlijk zielebe-staan, en ook de hoop doet u van verre een we-reld vol zalige heerlijkheid toeschitteren, maar toch, in zalige genieting gaat de uit God in u gewelde liefde nog altoos boven die beiden. Samen zijn ze in hun drieheid onafscheidelijk. De hoop rust op het onwankelbare geloof, en de rijke, rene liefde kan niet anders dan uit het geloof op-wellen, maar ook zoo dringt dan toch de liefde steeds naar voren. De meeste van de drie is en blijft de liefde. Of is niet de heilige liefde het in-vloeren van een gave Gods in u eigen ziel, een verrijkt worden van heel uw innerlijk besef met wat eerst steeds alleen in God glanst, en alleen uit God in u zielebestaan kan insluisen? Als eens in de ure der opstanding het geloof-zijn volle weking zal voleind hebben, en alle zalige hoop in vervulling zal zijn gegaan, zal ten slotte alleen de liefde heel uw b-zaan door-dringen, en het zal die liefde zijn, die u als kind van uw God aan de heiligheden van den Drie-eenige deel doet erlangen. Doch juist om dit rijke voor uw zielzoo te doen schitteren, moet 't dan ook de alles verzakende, de alleen God en de broederen bedoelende liefde zijn. De liefde die van Boven in ons aardsche leven in staat en ons vooruit gevoelen en vooruit ge-nieten doet, wat eens onze volle glorie in Gods zalige wereld zal zijn!

Dr. A. K.

Amsterdam, 12 December 1919.

Namens een zestiental studenten aan de Vrije Universiteit werd naar aanleiding van het kerkelijke vonnis over Ds. Netelenbos uitgesproken, de volgende motie in de dag-bladen gepubliceerd:

Ondergetekenden, studenten aan de Vrije Universiteit, spreken hierbij hun sympathie uit met de grondgedachten van uw brochure „De Grond van ons Geloof”, waarvan zij den in-vloed en de betekenis voor de toekomst van het Gereformeerde leven van gewicht achten, terwijl ze zich overtuigd houden, dat deze be-langrijke dingen ten opzichte van U niet met voldoende waardering zijn behandeld, en hopen, dat dit alsnog zal geschieden.”

Al te veel gewicht heeft men aan zulk een studenten-motie natuurlijk niet te hechten. Aan de Vrije Universiteit zijn meer dan 200 studenten ingeschreven, en een motie, slechts door 16 studenten ondertekend, zegt al zeer weinig omtrent den geest, die onder de studenten in het algemeen heerscht. Dat de meerderheid der studenten het met deze motie dan ook niet eens was, blijkt wel uit de volgende verklaring, die door een 65 studenten aan de Vrije Universiteit ondertekend, eveneens aan de pers werd toegezonden:

Ondergetekenden, studenten aan de Vrije Universiteit, met leedwezen kennis genomen hebbende van de verklaring van zestien studenten aan onze Universiteit, die uitslootels was van een ver-gadering van 27 November 1919, welke door middel van de pers werd gepubliceerd; van oordeel, dat het allerminst gewenscht is, dat studenten aan deze Universiteit door hun op-treden aanleiding zouden kunnen geven, dat de naam der Universiteit in het land schade leed, door een onjuiste verklaring, omtrent belang-rijke kerkelijke zaken, waarvan onvoldoende gegevens hun ter beschikking staan en waarvan het ook dan nog te bezin zou zijn, of studenten in dezen bevoegd waren, publiek hun oordeel uit te spreken;

stellen er prijs op, ter voorkoming van de ver-gadering eener onjuiste opinie omtrent de Vrije Universiteit en haar studenten, ter publieke kennis te brengen: 1e. dat zich hier studenten individueel uit-spreken en geen enkele in den kring der Vrije Universiteit bestaande club of vereniging deze verklaring voor haar rekening nam;

2e. dat hier een zeer kleine minderheid van zestien personen tegenover een groote meerderheid staat, die — de materiele quaestie, waar-over wij ons niet bevoegd achten ons uit te spreken, daargelaten — althans een dergelijke publieke en demonstratieve verklaring afkeur-t; 3e. dat van de ondertekenaars een belangrijke deel geen belijdend lid eener Gereformeerde Kerk is, waardoor het belang der verklaring stellig vermindert, en de beweerdheid van de ondertekenaars, die dus voor zichzelf omtrent de Gereformeerde belijdenis nog niet met be-lustheid een standpunt innemen, zeker niet wordt verhoogd.

Na deze wel wat harde terechtwijzing door hun medestudenten meenen we, dat deze zaak als afgedaan kan worden beschouwd.

Al ware het zeker voorzichtiger geweest, wanneer studenten, die zelf wel erkennen zullen onbevoegd te zijn om over deze nettelige quaestie een oordeel uit te spreken, zich dan ook onthouden hadden van een publieke demarche, die in verkeerden zin kan worden uitgelegd en zelfs aan de Vrije Universiteit nadeel zou kunnen doen, toch rekene men hun dit niet te hoog aan. Het is bekend genoeg, dat Ds. Netelenbos onder de „jongeren” vele vrienden heeft, die, al keuren zij zijn optreden niet in alles goed, toch onder den indruk zijn gekomen van de gedachten, door hem uitgesproken. Dat dit ook het geval is onder de studenten aan de Vrije Universiteit, valt niet te verwonderen. En evenmin, dat studenten, die gewoonlijk wat emotioneel zijn uitgevallen, behoefte gevoelen, om wan-neer zij meenen, dat een persoon, voor wiens denkbeelden zij zekere sympathie gevoelen, onrecht wordt aangedaan, daaraan publiek uiting geven. De voorzichtigheid, die weet wat men zeggen en wat men zwijgen moet, komt gemeenlijk eerst op rijper leeftijd.

Dr. E. E. van Rooyen.

Uit Zuid-Afrika kwam het bericht, dat aan de Theologische School te Stellenbosch in plaats van den onlangs overleden hoogleeraar Prof. Marais, die onderwijzer gaf in het Oude Testament en de Apologetiek, door den Senaat tot hoogleeraar is benoemd Dr. E. E. van Rooyen. Een tweetal was voor deze vacature opgeknaakt, waarop naast Dr. Van Rooyen voorkwam Dr. G. Malan en met 10 tegen 9 stemmen werd Dr. Van Rooyen gekozen.

Dat deze benoeming ons van harte ver-heugt, behoeft wel niet gezegd te worden. Het is een eere voor de Vrije Universiteit, dat wederom een van hare studenten tot hoogleeraar werd gekozen. Al heeft Dr. Van Rooyen zijn eerste theologische op-leiding te Stellenbosch ontvangen, hij heeft zijne studies te Amsterdam voltooid, waar hij den doctorstitel verwierf met zijn pro-feschrift over het *Scripturae van David Hume*.

Wie het genoegen had Dr. Van Rooyen meer van nabij te leeren kennen, zal niet anders dan zeer aangename herinneringen aan hem behouden hebben. Al trad hij in ons land zelden op om te prediken, wie hem hoorde en met zijn persoon kennis maakte, kwam onder den indruk van zijn diepen levensernst en oprecht geloof. Aan zijn wetenschappelijke studie gaf hij zich met geheel zijn hart. Tot tweemaal toe kwam hij uit Zuid-Afrika over om zijne studien voort te zetten, het laatst tijdens den oorlog, hoe moeilijk de reis ook was. Aan groote bescheidenheid in zijn optreden paarde hij vastheid van overtuiging. Hij was een oprecht Afrikaander, die zweept met zijn vaderland, maar een even beslist en warm Calvinist. Zijn optreden aan de Theologische School te Stellenbosch zal den band tusschen Zuid-Afrika en Holland versterken en is winst voor ons Calvinisme.

De attetien der stadkerken.

Dat er aan de attesten, door onze stads-kerken afgegeven, wat hapert, blijkt wel uit de volgende verklaring door de Classis Breukelen aangenomen:

De droeve ervaring opgedaan hebbende, dat attestaties afgegeven worden die in strijd zijn met de werkelijkheid, erkennende dat het in groote Kerken uiterst moeilijk is op de juiste wijze te attesteren, vraagt aan de groote Kerken of dit misschien een reden kan zijn om het parochiestelsel in te voeren.

De klacht door de Classis Breukelen aangeheven, staat trouwens niet alleen. Nog pas weer werd ons gemeld, dat in een der Kerken in de provincie Utrecht een persoon uit een onzer groote stadkerken als lidmaat kwam, wiens attestatie onge-richt was. Maar de man bleek een volbloed sociaal-democraat te zijn.

Natuurlijk kan dit op den duur zoo niet doorgaan. Het vertrouwen in de afgegeven attestaties zou daardoor verzwakken. En dat mag niet.

De beste raad, dien we geven kunnen, is, dat de Kerkeraden, die met zulke ge-vallen in aanraking komen, zich rechtstreeks wenden tot de Kerkeraden die zulk een attest hebben afgegeven, om daarover zich te beklagen. Wellicht zal dat het beste middel blijken om onze stadkerken te bewegen, beter toezicht te oefenen bij het afgeven dezer attestaties.

Ds. Warner.

Met diepe ontroering is in heel ons land de tijding vernomen, dat onze trouwe Dienaar des Woords te Brussel, Ds. Warner, door een plotseling hem aangrijpende, doodelijke krankheid, van ons is wegge-nomen.

Tien jaar lang heeft hij de Gereformeerde Kerk te Brussel gediend. Als nog jonge man kwam hij daar, na eerst de gemeente

te Raamsdonk te hebben gesticht; maar het bleek, dat de keuze van den Kerkeraad een uitnemende was geweest. Ds. Warner was te Brussel de rechte man op de rechte plaats. Er ging wonderde kracht uit van zijn prediking en persoon. Hij won allerhart door de eenvoudigheid en beminne-lijkheid van zijn persoon. En vooral toen de bange dagen kwamen van den oorlogs-druk, was hij de steun en troost van de verdrukte gemeente. En thans, nu de vrede weerkeerde en de spanning voorbij is, werd hij plotseling weggenomen. Met de rijke gaven van hoofd en hart hem geschonken, beloofde hij voor de toekomst zoveel. Ofschoon bijna veertig jaar oud, maakte hij nog zoo sterk den indruk van een der „jongeren” te zijn. De bloesem moest zich nog zetten tot vrucht. Maar eer de volle ontluiking van zijn persoonlijkheid en krach-t kwam, sneed God de Heere dit veelbe-lovende leven af. En niet alleen de Gere-formeerde Kerk van Brussel, maar heel onze Gereformeerde Kerk draagt om dit smartelijk verlies rouw. Het gaf een schok van ontroering, toen de doodsmaire werd verbreid.

God de Heere antwoordt niet van Zijne daden en al is de weg des Heeren in de donkerheid, wij hebben te berusten en de hand op den mond te leggen. Troost Hij de arme weduwe en hare kinderen, die in den afgestorvene zoo alles verliezen. En schenke Hij aan de Kerk te Brussel een anderen Dienaar des Woords, met even rijke gaven en met een even warm hart toe-gerust.

Subsidie voor het Tooneel.

Het heeft wel eenigszins bevreemding gewekt, dat van een Regeering, die de Christelijke beginselen in ons volksleven wil hoog houden, het voorstel is uitgegaan om het tooneel te subsidieren. Tooneel, dansen en kaartspel zijn in onze Gereformeerde kringen nu eenmaal niet gewild. Ze strijden met onze Puriteinsche zeden. En al begrijpt men, dat een Christelijke Regeering ze niet verbieden kan, toch had men liever gezien, dat de Regeering althans geen subsidie aan het tooneel ge-schonken had.

En evenzo deed het pijnlijk aan, dat er, toen dit vraagstuk aan de orde kwam, ook onder onze leidende mannen niet gering verschil van gevoelen over dit vraagstuk bleek te bestaan. In de Com-missie, die door de Regeering benoemd was om haar advies over dit vraagstuk te dienen, zaten verschillende mannen van Gereformeerden huize, die deze subsidieering, zij het onder zekere waarborgen, hebben aanbevolen. En in de Tweede Kamer trad Mr. A. F. de Savornin Lohman als een warm pleitbezorger voor deze subsidie op. Maar overigens stemden zoowel de Antirevolutionaire als de Christelijk-Histo-rische leden tegen het Regeeringsvoorstel. Terwijl de Roomsche partij zich in twee helften deelde, waarvan de eene voor, de andere tegenstemde, dat het voorstel ten slotte met één stem meerderheid werd aangenomen, was dan ook hoofdzakelijk aan den steun der Liberalen te danken. En het schijnt ons voor een Christelijk Ministerie geen voordeel, wanneer een voorstel, door hen ingediend, op deze wijze de overwinning behaalt.

Nu ligt het niet op den weg van een kerkelijk blad om over de politieke zijde van dit vraagstuk zich uit te laten. Maar wel dient, om misverstand te voorkomen, toch duidelijk te worden uitgesproken, waarom de strijd ging. Anders zou een blaam worden geworpen op de mannen onzerzijds, die vóór deze subsidieering waren, en blaam, die niet rechtvaardig is.

En dan zij in de eerste plaats opge-merkt, dat het doel van deze subsidieering was, om daarmede het recht te hebben tegenover het tooneel *zeker eischen* te stellen. Wel hebben ook nu de Burge-meesters het recht, onzedelijke of aan-stoot gevende stukken te verbieden, maar men weet, hoe zelden van dit recht gebruik gemaakt wordt. Dat van het tooneel maar al te vaak een zeer zedebedervende invloed uitgaat op het volk, zal wel door niemand ontkend worden. Zelfs de verslaggevers der liberale pers klagen telkens over de schunnigheden, die op het tooneel worden gedebiteerd. En wanneer men bij de tooneel-directies er op aandringt om betere stukken voor het volk te geven, dan wordt hierop telkens geantwoord, dat deze directies dit wel zouden willen doen, maar dat het tooneel veel geld kost en het publiek het liefst deze schunnige stukken ziet. Vandaar dat de gedachte opkwam om door sub-sidieering aan deze klacht tegemoet te komen. Aan deze subsidie toch zou de voorwaarde verbonden worden, dat geen tooneelstukken zouden opgevoerd worden, die de zedelijkheid, de religie of de vaderlandsliefde aantasten. En tegelijk zouden die tooneeldirecties, die betere stukken wilden opvoeren, daardoor in staat worden gesteld worden onafhankelijk te zijn van den verkeerden smaak van het publiek. De Minister verklaarde dan ook uitdrukkelijk, dat wan-neer men deze voorwaarde schrapte, zoo als sommigen wilden, hij het geheele voor-stel zou terugnemen. Nu kan er natuurlijk verschil van gevoelen bestaan over de vraag, of de voorwaarde, waaraan de Minister op grond van het ingediende rapport de subsidie gebonden had, wel voldoende waarborgen aanboden. Het oordeel zoowel van de Antirevolutionaire als van de Christelijk-Historische partij in de Kamer was, dat deze waarborgen niet voldoende waren. Zoo lang men een Christelijk Mini-sterie heeft, zullen deze voorwaarden wel streng worden opgevat, maar het gevaar bestaat, dat wanneer een ander Ministerie optreedt, met deze voorwaarden de hand zal worden gelicht of ze zelfs geheel zullen vervallen. De subsidie zal dan blijven, maar

de rem gaat er af. En men weet, hoe in deze kunstkringen over wat onder den naam van „kunst” geoorloofd is, wordt gedacht. Zelfs een boek als l'Enfer van Barbusse met zijn diep onzedelijke tooneelen wordt, omdat het een kunst-werk heet, vergeoelikt. En zoo zou onder den naam van de kunst te bevorderen, de Regeering mede schuldig kunnen worden aan den verderfelijken invloed, die van deze zoogenaamde kunstwerken uitgaat. Maar ook al achten we de bezwaren, die tegen dit subsidievoorstel zijn ingebracht, ernstig genoeg, en al betreuren we het, dat de Minister naar deze bezwaren niet geluis-terd heeft, toch mag het goede motief niet uit het oog worden verloren, nl. dat hij door deze subsidie het tooneel op hooger peil wilde brengen.

Hierbij nu doet zich vanzelf de vraag op, waarop we in de tweede plaats de aan-dacht wilden vestigen, of het tooneel op zichzelf niet van Christelijk standpunt als zondig moet worden veroordeeld. Ware dit zoo, dan spreekt het wel vanzelf, dat elk subsidie van het tooneel voor een Christe-lijke regeering ongeoorloofd zou wezen. Aan wat zonde is, mag geen Christen steun verleenen, ook niet met het goede doel om het kwaad te temperen. Al kan de Regeering niet al wat zondig is ver-bieden, ze heeft zich toch stipt te onthouden van alles wat op dit zondige een officieel stempel zou drukken. Juist deze vraag echter, of het tooneel op zichzelf zondig is, is niet zoo gemakkelijk te be-antwoorden, als men wel meent. Ons volk kent het tooneel niet anders dan in den vorm, waarin het thans gemeenlijk als de „komedie” wordt aangeduid, en wie naar de komedie gaat, geldt reeds daardoor als een wereldsch mensch. Wie vroeger als wereldsch mensch naar de comédie ging, houdt, wanneer hij Christen is geworden, daarmede vanzelf op. Comedie en Kerk zijn de tegenstelling, die nu nog de grenslijn vormt tusschen wat wereldsch en wat Christelijk is. Te verwonderen is dit niet, want wat op het tooneel wordt opgevoerd, draagt een wereldsch karakter; wat uit deze tooneelwereld uitlekt, toont, hoe gevaarlijk het leven van een tooneelspeler is; er zijn weinig actrices van naam, wier zedelijke reputatie ongeschonden is gebleven. En daarbij komt, dat het tooneel dient om het menselijke leven weer te geven, ook de menselijke zonden en hartstochten. En al geschiedt dit niet om tot zonde te prikkelen, toch moet de vraag vanzelf op, of een tooneelspeler, die zich in deze rollen moet inleven en deze zonden moet voorstellen, dit wel doen kan zonder daarmede zelf zijn zieleleven te bezoedelen.

Maar hoe ernstig deze bezwaren ook zijn, die tegen het tooneel worden ingebracht, toch is daarmede de vraag zelf nog niet beantwoord. Al heeft de wereld zich van het tooneel meester gemaakt en al draagt het tooneel, zoals wij het kennen, daar-door een maar al te vaak zedenbedervend karakter, daaruit volgt nog niet, dat het tooneel op zich zelf daarom zondig zou wezen. Onze Gereformeerde vaders hebben zoo nooit geoordeeld, want het opvoeren van tooneelstukken door gymnasiasten en studenten, om zich te oefenen, hebben zij zelfs aangeprezen. Al is men veel te ver-gaan door Calvin als een voorstander van het tooneel voor te stellen en zelfs te beweren, dat Calvin een schouwburg te Genève had opgericht, zoals in de Tweede Kamer beweerd werd, toch is het waar, dat Calvin aan zijn studenten niet ver-boden heeft dramatische opvoeringen te houden en dat Beza zelfs tooneelstukken voor hen geschreeven heeft. Ook Voetius, onze strenge puritein, keurt het tooneel, zij het dan onder zeer strenge voorwaarden, niet af. En wel ziet dit alles meer op het zoogenaamd liefhebberijtooneel, maar een principieel onderscheid maakt dit niet. Was het tooneelspel zelf zondig, dan zou het evenmin als liefhebberij dan als beroep geoorloofd wezen. Daarbij komt in de tweede plaats, en ook dat wordt door ons Christenvolk wel eens uit het oog verloren, dat we aan het tooneel de rijkste schatten danken, die de letterkunde bezit. Zonder het tooneel zouden de Grieksche tragedie-dichters niet hun meesterlijke drama's, een Shakespeares niet zijn meesterstukken, een Vondel niet zijn drama's, een Schiller en Goethe niet hun meesterwerken geschreven hebben. Want wat deze schrijvers tot het dichtend van hun drama's aandreef, was het tooneel. Ook wij Christenen genieten van deze meesterwerken; ze worden op onze scholen gelezen, ze nemen een plaats in onze bibliotheken, ze vormen onzen geest, ze behooren tot het beste en schoonste wat de letterkunde opleverde. Het gaat daarom niet aan, het tooneel, dat met zulke schatten onze menscheelijken geest verrijkt heeft, zonder meer te veroordeelen. Indien de boom kwaad was, absoluut kwaad, dan had hij zulke kostelijke vruchten niet kunnen voortbrengen. Wie het tooneel alleen beoordeelt naar de schunnige stukken, die er maar al te vaak worden opgevoerd, is daarom niet billijk. We danken aan het tooneel een schat van dramatische kunst, dien we niet gaarne zouden missen.

Ook het bezwaar, menigmaal tegen het tooneelspel ingebracht, dat de tooneel-speler daardoor gedwongen wordt zich in te leven in zondige personen en aan zon-dige hartstochten uiting moet geven, schijnt ons niet geheel juist te zijn. Ook Milton heeft in zijn Verloren Paradijs zich zoo diep ingedacht in het wezen van Satan, dat hij de meest demonische uitingen aan Satan op de lippen legt, en toch was Milton een vroom kind van God en be-hoort zijn Verloren Paradijs tot de meeste christelijke gedichten. Het zich indenken in een zondigen persoon, om de uitingen der zonden uit te beelden, behoeft daarom op zichzelf nog geen zedelijk gevaar voor het eigen zieleleven mee te brengen. Ee-